

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. дфн Владимир Градев

на материалите, представени за участие в конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент“ в Нов Български университет по ПН 3.1 „Социология, антропология и науки за културата”, факултет БФ, департамент „Философия и социология“, обявен в ДВ бр. 5/16.01.2024 г.

В така обявения конкурс за „доцент“ е подала документи д-р Теодора Карамелска като единствен кандидат.

Представеният от д-р Карамелска комплект материали на електронен носител е пълен и изцяло отговоря на минималните национални изисквания по чл. 2б от ЗРАСРБ и допълнителните изисквания на НБУ.

Теодора Карамелска е завършила през 1998 г. специалност културология и история в СУ „Св. Климент Охридски“, където през 2005 г. придобива и ообразователната и научна степен „доктор“ с тема на дисертацията: „Историзмът като научна парадигма и светоглед в Германия през XIX и първата четвърт на XX век“. От 2007 г. До 2011 г. Тя е научен сътрудник в Института по философия и социология при БАН, като същевременно води бакалавърски и магистърски курсове в катедра „История и теория на културата“ на СУ. От 2011 г. до днес е преподавател в департамент „Философия и социология“, НБУ. Тя е заместник-директор на Центъра за изучаване на европейските ценности към НБУ, заместник главен редактор на сп. *Социологически проблеми*, член на Българската социологическа асоциация, член на Германското общество по социология (*Deutsche Gesellschaft für* програма „Еразъм“.

Д-р Карамелска е специализирала в Центъра за академични изследвания – София, в Център по методи в социалните науки на Гьотингенски университет, в Institute of Development Studies на Университета на Съсекс, Брайтън, Великобритания, в Института по европейска история в Майнц, във Факултета по протестантска теология към Мюнхенския университет „Лудвиг Максимилиан“, Германия.

Теодора Карамелска има дългогодишна и активна научно-изследователска дейност. Достатъчно е да спомена някои от проектите, в които

е участвала и участва: MICROCON („A Micro Level Analysis of Violent Conflict“) през 2007-2010; „Marking Transitions and Meaning across the Life Course: Memories of Religious and Secular Ceremonies in Eastern and Western Europe“, България? В търсене на интегрален философски и социологически подход към езика“, финансиран от Национален фонд „Научни изследвания“ към МОН (Нов български университет) през 2010 – 2013; „Емоционалното съдържание на българската национална идентичност: исторически корени и съвременни измерения“, 2009-2011; „Модел на тревожност: житейски разкази и наративни модели в постсоциалистическите общества“, Академична лига за Югоизточна Европа, 2011-2012; участник е в изследователския екип по Петата вълна на *European Values Study*, ръководител: проф. Георги Фотев, дн., 2016-социални и институционални дискурси“, 2018-2021; „Богомилството в историята и в наши дни“, 2023-2026 и др.

Теодора Карамелска има десетки участия в различни научни форуми, конференции, семинари у нас и в чужбина, сред които ще изтъкна единствено участието ѝ в конференцията на Лайбниц институт за изследване на Източна и Югоизточна Европа на тема „Public Health in East and Southeast Europe: конференцията „Wohnen und Gesundheit im Alter“ във Фехта, конференцията на *Max-Weber-Network* във Hamburg Institute of Social Research; във *Florian-Znaniecki-Colloquium* „Vielfalt der Modernisierungswege am Beispiel Ost- und

Д-р Карамелска владее отлично немски език, както и английски език и руски език. Тя превежда активно от немски с преведени десет книги и десетки статии в областта на социалните науки, психоанализата, философията, художествената литература.

За своята изследователската и преводаческа дейност Теодора Карамелска е била награждавана от Института за европейска история в Майнц, Българската социологическа асоциация, наградата „Христо Г. Данов“ и наградата на Съюза на преводачите в България.

Оценката ми за учебно-педагогическата и научноизследователската и приложна дейност на кандидата е изключително висока. В преподавателската си дейност д-р Карамелска разработва иновативни интерактивни форми на обучението. Тя е разработила и води множество курсове в бакалавърската и магистърската програма на специалностите Социология и Философия на НБУ като „Четене и разбиране на социологически текстове“, „Идеи в социологията“, „Социалните конфликти като изследователски случаи“, „История на социологическите идеи“, „Институции на знанието“, „Социологически теории за модерността“, „Социология на религиите“, „Основни социологически понятия“ „Социология на общностите“, „Социология на неравенствата“, „Социология на етническите отношения“, „Социология на културата“, „Социология на града“, „Социално предприемачество“, „Рискови групи“, „Биографични изследвания“, „Език и общностни идентичности“ и др.

Научните изследвания на д-р Карамелска са на високо международно равнище, за което свидетелства участието ѝ в множество международни проекти и научни форуми. И преподавателската дейност и научните изследвания на Теодора Карамелска имат пряко отношение и несъмнен принос в областта на социологията, по която е обявен настоящия конкурс.

Кандидатът участва в конкурса с една монография и 22 статии. Ще се спра накратко на тях.

В монографията *Вярващ, но не религиозен. Български контексти на холистичната спиритуалност*, д-р Карамелска оригинално и систематично разработва основополагащото за социологията на религията разграничение между „религия“ и „спиритуалност“ и същевременно критически подема и преосмисля класическата типология църква-секта-мистика, като на основата на тези разграничения авторката изяснява генезисът на модерния религиозен индивидуализъм. Карамелска прави важни паралели и сравнения, на основата на задълбочени емпирични изследвания, между фрагментрането на религиозното поле в късномодерните европейски общества и ситуацията в посткомунистическа България. Анализирайки проведените изследвания и сравнения, тя дава оригинални и аргументирани обяснения за засилването на интереса към холистичната спиритуалност сред българите и свързаното с него символно „прекартографиране“ на съвременната градска среда, намерило израз в появата на (квази)религиозни места на холистична спиритуалност. На

основата на данни, както от представителни социологически изследвания, така и на самостоятелно проведени дълбочинни биографични интервюта, авторката анализира влиянието, което спиритуалното „пробуждане“ има върху възникващите нови субективни модели на тълкуване на света, стратегии за справяне с житейски кризи, организиране на всекидневието, както и върху създаването на нов тип общностни връзки.

Част от статиите и студиите, с които д-р Карамелска участва в конкурса са резултат от дълбочинно проведени биографични и експертни интервюта, от анкети сред фокус групи. В изследванията на грижата за възрастни хора с деменция тя показва, че тази грижа протича некоординирано и зад кулисите на обществения живот, най-често затворена в семейния кръг и по-рядко в недостатъчните на брой и необезпечени с квалифициран персонал държавни домове. Теодора Карамелска доказва, че съсредоточаването на грижата в семейството (т.нар. фамилизъм) води не само до затваряне и изолиране на болните, но и до психическо и физическо свръхнатоварване на грижещите се за тях, откъдето и изместването, ако не и пречупването на собствената им житейска траектория. В своите изследвания д-р Карамелска обръща специално внимание на методологията на биографичните изследвания, като тя не само използва, но и критически разглежда качествените методи в социалните науки на германските науки, като през конкретни, внимателно изследвани и анализирани казуси, тя показва и тяхната приложимост в социологически контекст. Теодора Карамелска не загърбва и своето начално формиране като културолог и историк и детайлно реконструира културно-историческия контекст на възникването и последвалата употреба на понятия и понятийни взаимовръзки като „закъсняло действие“ (З. Фройд), „овсекидневяване на харизмата“ (М. Вебер), „социален конфликт“ и „социално взаимодействие“ (Г. Зимел). Тя не само анализира историята и употребата на тези понятия, но и успешно показва техния евристичен потенциал в методически и диагностичен социологически план.

Научните изследвания на д-р Теодора Карамелска са в няколко направления: социология на религията; история на социологията; социалните политики и неформалните грижи за болните от деменция; биографичният метод – в историческа и методологическа перспектива; история на идеите и социологическата мисъл; преводи на класически и съвременни мислители и

съставителства. С оглед и на собствената ми компетентност ще се спра по-конкретно на тези по социология на религия.

В статията „*Mind, Body, and Spirit: Women and Holistic Spirituality*“, Карамелска изхожда от предложения от Удхед теоретичен модел на холистичната спиритуалност, за да анализира разпространението на спиритуални представи и холистични практики сред високо образованите български жени. Вниманието ѝ е насочено към биографичните мотиви за тяхното спиритуалистко „обръщане“ и към изследването на въпроса дали то води до цялостна промяна на техния начин на живот и общостни взаимодействия.

В „Забравете за ковчезите: холистичната спиритуалност и новите погребални практики“ авторката успешно защитава тезата, че възходът на холистичната спиритуалност през късната модерност води до появата на нови инсценирания на смъртта, допълнително стимулирани от промените в законовата регулация на погребалните практики през последните два десет години. Тенденциите са основно две: от една страна, стремеж към утвърждаване на личната уникалност, включително *post mortem*, и, от друга страна, деперсонализирането чрез връщане към универсалната космическа енергия или към природата. В статията са представени примери за нова дигитална възпоменателна култура, важен фактор за извеждане на погребалните и възпоменателните практики извън институционално задаваните – от държавата или църквите – рамки (под формата на персонализирани надгробни паметници и мемориални комплекси, виртуални гробищни паркове, гробищни гори и др.).

В „Социологически щрихи към религиозността в България“ Карамелска анализира резултатите от петата вълна на национално представителното изследване на европейските ценности (EVS 2018), що се отнася до отношението на българските граждани към религията, и по-специално за влиянието на православието върху самоопределящите се като „православни християни“ – както за организацията на социалния им опит, така и при вземането на ключови житейски решения.

В „Религиозно мотивирани нагласи в българското общество“ във фокуса на вниманието на авторката е отново динамиката в религиозно мотивираните нагласи на българските граждани. На базата на проведените изследвания

Карамелска доказва, че през последните години процесът на културализация на двете традиционни за България вероизповедания, източното православие и ислямът, се ускорява и задълбочава в почти еднаква степен, като един от факторите за това е консолидирането срещу възприеманите като „чужди“ на развития от традиционно изповяданите религии ценностен модел мигрантски вълни.

В „Охраняване на границите: православни наративи за йога“ д-р Карамелска описва степените и посоките на дистанциране и дори враждебност на източно православни богослови, свещеници и монаси спрямо йога, както по отношение на учението, така инструкторите и практикуващите йога. Анализирани са претенциите на институционализираното християнство в България за монопол над духовните блага и за наративно делигитимиране на т.нар. „нови духовници“ като самозванци. Тези усилия за съхраняване на монопола са представени на фона на социологически регистриран спад на доверие към БПЦ, задълбочаваща се културализация на православието и усилване на интереса на българските граждани към индивидуализирани рамки на верския им опит.

В „Трансформации на религиозното: социологически концептуализации“, Карамелска си поставя за цел да очертае връзката между холистичната спиритуалност и мистиката – един от трите социологически типа организация на верския опит успоредно с църквата и сектата. Като отправна точка тя използва терминологичните разграничения на Зимел, Вебер и Трьолч, които поставят научното изследване на темата на нова в методологическо и концептуално отношение основа.

В своята научно-изследователска дейност Теодора Карамелска разработва две нови, актуални и перспективни области в полето на социологията. В различните направления тя създава нови класификации, прилага иновативни методи за изследване, някои от които имат и важно социално значение и конкретно приложение особено по отношение на промяната в положителна посока на социалните грижи за дементно болните и възрастните хора в нашата страна. Изследванията на д-р Карамелска отварят нови перспективи, стимулират други изследователи. Като изследовател Карамелска е с висок авторитет както в България, така и в чужбина. Академичното преподаване на Теодора Карамелска отговаря на високи

академични критерии, тя е търсен и обичан преподавател и нейните курсове се радват на голям студентски интерес

В заключение представените за конкурса работите на Теодора Карамелска има оригинални научни приноси, които са получили национално и международно признание. Нейните теоретичните разработки имат практическа приложимост, като значима част от тях са пряко ориентирани към учебната работа и темата на настоящия конкурс. Научната и преподавателската квалификация на Теодора Карамелска е несъмнена.

Постигнатите от д-р Карамелска резултати в учебно-преподавателската и научно-изследователската дейност напълно съответстват на минималните национални и допълнителните изисквания на НБУ.

Ако обобщя: представените за конкурса трудове са богати на проблеми и теми, които засягат важните и актуални проблеми на социалните науки. Изследванията на Теодора Карамелска, нейната преподавателска и преводаческа дейност недвусмислено разкриват ерудираност и широта на изследователския хоризонт, аналитично и иновативно мислене. На вниманието на журито е представена кандидатурата на един изявен наш социолог с натрупан изследователски и преподавателски опит и извоюван международен авторитет. Затова намирам за напълно основателно да дам своята еднозначна положителна оценка и да препоръчам на Научното жури да изготви доклад-предложение за избор на Теодора Карамелска на академичната длъжност „доцент“ в Нов Български Университет по: ПН 3.1 „Социология, антропология и науки за културата.

април 2024 г.

Рецензент: проф. дфн. Владимир Градев